

УДК 338.24:01

Доц. О.М. Свінцов¹, канд. екон. наук;
викл. Н.Я. Скірка¹; Н.Ф. Добрєва²

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ: НАУКОВА ПОЛЕМІКА

Подано аналіз поняття "інвестиції" в сучасному аспекті. Розглянуто основні теоретичні положення щодо здійснення інвестицій з позицій соціально-економічного розвитку національної економіки.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційні ресурси, інвестиційна діяльність.

Постановка проблеми. Динамічна інвестиційна діяльність є основою стабільного функціонування і розвитку економічної системи. Обсяги, структура і ефективність використання інвестицій – ключовий чинник, що визначає результати господарювання як на макро-, так і на мікрорівнях національної економіки, її конкурентоспроможність та перспективи розвитку. Зміни в структурі інвестицій впливають на структурні зрушення в економіці, на розвиток різних сфер та галузей національної економіки, на обсяги національного виробництва та зайнятості. Науково обґрунтована структура інвестицій лежить в основі формування економічної політики держави, визначає можливості та перспективи економічного зростання.

Вивчення теоретичних основ інвестування і практичного механізму здійснення інвестиційної діяльності, як найважливішої складової ринкової системи господарювання, є важливими під час аналізу специфіки інвестиційних процесів в умовах української економіки. Сьогодні питання активізації інвестиційного процесу є ключовим завданням для української економіки. Від його вирішення залежить економічне зростання та розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку інвестиційної теорії присвячено низку наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, зокрема: Я.Д. Головка [6], М. Денисенка [8], М. Довбенка, О. Довбенко [9], А.А. Пересади [17], Н.А. Хруща [22], В.В. Чекмарєва, В.А. Шершунова [23] та інших.

Водночас економічна категорія "інвестиції" та похідні від неї категорії ("інвестування", "інвестиційна діяльність", "інвестиційний процес", "інвестиційні ресурси", "інвестиційна діяльність" тощо), розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей, що пов'язані з інвестиційною діяльністю, у вітчизняній літературі не мають однозначного тлумачення. Чітке розуміння і уточнення ключового поняття є важливим для аналізу основних зв'язків та взаємозалежностей інвестиційних процесів як у національній, так і в регіональній економіці.

Постановка завдання. Метою дослідження є розвиток науково-практичних підходів щодо інвестицій та інвестиційного процесу в національній економіці.

Виклад основного матеріалу. Розвиток вітчизняної економічної теорії інвестицій і її прикладних аспектів з використанням досвіду західних країн є одним із важливих напрямів наукових досліджень, які є в основі динамічного і поступального розвитку української економіки.

Інвестиції в економічній системі виконують три основні функції:

¹ Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

² Львівський регіональний інститут державного університету НАДУ при Президенті України

1. Забезпечення зростання і якісного вдосконалення основного капіталу як на рівні окремої фірми, так і на рівні національної економіки.
2. Здійснення прогресивних структурних економічних зрушень, що стосуються найважливіших пропорцій національної економіки: відтворювальних, галузевих, вартісних.
3. Реалізація новітніх досягнень науково-технічного прогресу і підвищення на цій основі ефективності виробництва як на макрорівнях, так і макрорівні [6, с. 21].

Економічна категорія "інвестиції" та похідні від неї категорії в Україні почали використовуватися як у економічній теорії, так і у практичній діяльності суб'єктів господарювання із розвитком і становленням ринкових відносин. У командно-адміністративній економіці ці категорії практично пов'язувалися із капіталістичною економікою, а інвестиційний процес розглядався переважно як єдина, взаємопов'язана система розширеного відтворення основних фондів, спрямована на досягнення найкращих економічних результатів національної економіки, зокрема найбільшого приросту національного доходу. У плановій економіці інвестиційний процес характеризувався надзвичайно низькою ефективністю. Інвестиції здійснювались здебільшого у формі централізованих капіталовкладень.

Механізм соціалістичної системи господарювання і економічна теорія до 80-х років XX ст. використовували категорію "капіталовкладення", категорія "інвестиції" для аналізу процесів суспільного відтворення практично не використовувалась, капіталовкладення ототожнювалися з інвестиціями. Наприклад, в Українській радянській енциклопедії інвестиція трактується як "довгострокове вкладення капіталу в різні галузі капіталістичної економіки в межах країни або за кордоном для одержання максимального прибутку" [20, с. 252]. Російський економіст Т.С. Хачатуров наголошував, що "під капітальними вкладеннями розуміються затрати на відтворення основних фондів, їх збільшення і вдосконалення" [21, с. 148]. Він поділяв капітальні вкладення на капітальні вкладення екстенсивного типу, метою яких є збільшення виробництва продукції з використанням наявної техніки та технології, та капітальні вкладення інтенсивного типу, які передбачали запровадження нової техніки та технології, використання внутрішніх резервів виробництва, зменшення виробничих втрат.

В умовах командно-адміністративної економіки найбільш вагомим чинником розвитку економіки країни визначалась сфера матеріального виробництва. Щодо виділення економічних ресурсів на соціальні об'єкти, то у цей час діяв "залишковий принцип". Водночас, світовий досвід доводить, що інвестування в соціальну інфраструктуру є високоефективним, оскільки саме людський капітал та його кінцевий інтелектуальний продукт визначають сьогодні економічне положення країни у світовій ієрархії держав.

Наприкінці 1980-х років у період ринкового реформування економік країн Східної та Центральної Європи та радянського простору відбулося реформування підходів до трактування інвестицій та інвестиційного процесу. Так, у цей час під інвестиціями розуміли "вкладення в основний капітал (засоби виробництва), в запаси, а також в інші економічні об'єкти і процеси, які вимагали відволікання матеріальних та грошових засобів на тривалий час" [1, с. 13].

Зауважимо, що в сучасній західній літературі в другій половині ХХ століття використовувалась як категорія "інвестиції", так і категорія "капіталовкладення". Наприклад, Д. Нордкотт розглядав капітальні вкладення як статтю в бюджеті довготермінових витрат, у якому визначаються напрями довготермінових інвестицій і джерела їх фінансування. Він вважає, що важливою частиною інвестиційних рішень є вирішення питання про джерела фінансування, а капітальні вкладення тісно пов'язані з вибором інвестиційних проектів [15]. Ці процеси є взаємопов'язані. Ті інвестиції, які розглядаються як капіталовкладення (капітальне інвестування), означають купівлю обладнання, а також інші витрати, пов'язані з вирішенням підприємством стратегічних і оперативних виробничих завдань. Вони мають вирішальне значення не тільки для фірми, але і для економіки країни. Інвестиції повинні давати високу віддачу, для цього необхідна правильна оцінка ефективності капітальних вкладень. Зауважимо, що в сучасній українській літературі також трапляється ототожнення категорій "інвестиції" та "капіталовкладення" [10, с. 31].

Як економічна категорія інвестиції охоплюють різноманітні економічні відносини, а відповідно виникає потреба такого визначення, яке уживалося б як у економічній теорії, так і в практиці господарювання.

На наш погляд, терміни "інвестиції" і "капіталовкладення" не є тотожними. По-перше, інвестиції можуть здійснюватись не тільки у вигляді довготермінових вкладень в основний фізичний капітал, а також у фінансовий, в інтелектуальній формах. Капіталовкладення можна розглядати як одну із форм інвестиції. По-друге, інвестиції на противагу капіталовкладенням здійснюються лише у високоефективні проекти, результатом яких є дохід (прибуток). Механізм соціалістичної системи не сприймав науково-технічний прогрес, капіталовкладення здійснювались не тільки у високоприбуткові, але й у низькоприбуткові проекти.

Термін "інвестиції" в сучасній теоретичній економіці та практичній діяльності замінює термін "капіталовкладення", відповідно він розширює суть цього соціально-економічного поняття, є більш змістовним та відповідає умовам ринкової економіки. "Категорія "інвестування", – зауважує М. Денисенко, – збагачує капіталовкладення сукупністю економічних відносин, які виникають у ринкових умовах на всіх стадіях процесу відтворення основного капіталу між суб'єктами ринку (органами державного управління, підприємцями, фінансовими інституціями та населенням) і характеризують потоки інвестиційних ресурсів впродовж повного циклу їх кругообороту" [8, с. 28].

У сучасній макроекономічній теорії інвестиції трактуються як частина сукупних витрат у національній економіці, тобто це валові приватні внутрішні інвестиції. Вони охоплюють три компоненти: 1) усі кінцеві закупки машин, устаткування і верстатів, що здійснюють ділові підприємства; 2) усе будівництво (виробничі будівлі та житлове будівництво); 3) зміну в запасах (запаси – це вироблені, але не продані у цьому році інвестиційні, а також споживчі товари) [14, с. 157; 16, с. 57]. Тобто валові приватні внутрішні інвестиції є частиною внутрішнього валового продукту, який не спожитий у відповідному періоді та забезпечує приріст капіталу в економіці.

Разом з тим включення до інвестицій витрат на будівництво житла чи його придбання трактується суперечливо. Наприклад, К. Макконнелл та

С. Брю стверджують, що "житлові будинки, в яких проживають їхні власники, є також капітальними благами, бо ці будинки можна здати в найм і отримувати грошовий дохід, хоча власники і не роблять цього" [14, с. 157]. Таке розуміння інвестицій критикує С.М. Васильченко, стверджуючи, що "інвестування є процесом капіталоутворення. Споживчі витрати не можуть бути інвестиційними витратами одночасно... Якщо будинок придбано з метою здавання в оренду – це інвестиція, капіталоутворення, витрати на придбання виробничих ресурсів... Якщо житловий будинок придбано для проживання в ньому власника цього будинку, то це споживчі витрати домогосподарств" [5, с. 94-95]. Таку ж думку висловлює український економіст І. Бланк зауважуючи при цьому, що "так звані споживчі інвестиції (купівля телевізорів, автомобілів, квартир, дач тощо)...за своїм економічним змістом до інвестицій не належать" [3, с. 12]. Ми підтримуємо висловлену точку зору, оскільки споживчі інвестиції означають купівлю нерухомості або товарів широкого вжитку, відповідно тут немає доходу на вкладений капітал, немає зростання капіталу, а відповідно – прибутку. Оскільки інвестиції є капіталоутворювальним процесом, під інвестиціями не можна розглядати будь-які вкладення коштів і ресурсів, які можуть і не приводити ані до отримання прибутку, ані до зростання капіталу [12, с. 74].

Отже, справедливо вважати, що домогосподарства не можуть бути суб'єктами інвестування, оскільки вони постачать ресурси і свої доходи витрачають на купівлю економічних благ, тобто товарів і послуг. Суб'єктами інвестування є підприємства.

У широкому розумінні інвестиції – це вкладення капіталу з метою наступного його збільшення. Цей приріст капіталу повинен бути достатнім, щоб компенсувати інвестору відмову від альтернативного використання фінансових ресурсів і винагородити його за ризик та відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому. У Законі України "Про інвестиційну діяльність" зазначено: "Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект" [18, с. 12]. Господарський кодекс України визначає інвестиціями у сфері господарювання "...довгострокові вкладання різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту" [7, с. 167]. Цю думку, що мотивом здійснення інвестиції є не тільки отриманий від них прибуток, але і соціальні результати (охорона природи, підвищення рівня життя тощо), які в майбутньому через непрямий вплив можуть призвести до зростання ефективності інвестиційних проєктів, в економічній літературі підтримують як українські [2, с. 180-183; 8, с. 28-32; 24, с. 5-6], так і зарубіжні економісти [4, с. 3; 19, с. 5-6].

Інвестиції як капіталоутворюючий процес – це категорія ринкової економіки, це основний інструмент формування макроекономічних пропорцій, які визначають темпи економічного розвитку країни. На наш погляд, суть цієї категорії визначається як усією економічною системою (макрорівень), так і економічною поведінкою окремої фірми (мікрорівень). На рівні макроекономіки інвестиції є складовою частиною ВВП і визначають можливості економічного

розвитку. Інвестиції на рівні мікроекономіки – це інвестиції у відтворення основного капіталу на підприємстві. Такі інвестиції називають реальними інвестиціями. На наш розсуд, найхарактерніші ознаки реальних інвестицій такі: по-перше, це процес вкладення грошових засобів; по-друге, постійне розроблення нової техніки і нових виробничих процесів – це стимул для здійснення нових інвестицій; по-третє, рушійним мотивом здійснення інвестицій є прибуток; по-четверте, реальні інвестиції мають довготерміновий характер.

Інвестиційний ринок забезпечує інвестиційний процес. Ми підтримуємо думку тих економістів, які вважають, що інвестиційний ринок формує його суб'єкт – інвестор, тобто суб'єкт господарювання, який володіє інвестиційними ресурсами, але водночас у нього з метою задоволення власних потреб виникає попит на додаткові інвестиції та інвестиційні ресурси [17, с. 53]. Інвестиційний ринок забезпечує купівлю-продаж інвестиційних ресурсів. Джерелами інвестицій на мікрорівні є: а) власні фінансові ресурси, які охоплюють прибуток після відрахування податків, амортизаційні відрахування, продаж частини активів; б) залучені фінансові ресурси, які містять кошти від продажу інвестиційних цінних паперів, пайових та інших внесків фізичних та юридичних осіб; в) позичені фінансові ресурси, які охоплюють кредити банків, випуск боргових цінних паперів; г) бюджетні асигнування. Джерелами інвестицій є також внутрішні інвестиції, які здійснюються в межах національної економіки, і зовнішні, які здійснюють зовнішні інвестори.

Інвестиційний процес у національній економіці передбачає, по-перше, наявність інвестиційних ресурсів із такою структурою за власністю, де державні інвестиційні ресурси поєднуються із приватними (державні інвестиції, зазвичай, спрямовуються у сфери, які є не вигідними для приватного бізнесу – охорона здоров'я, освіта, наука, інноваційна діяльність, охорона довкілля, розвиток інфраструктури тощо); по-друге, наявність розвиненої інфраструктури (банків, фінансових посередників); по-третє, розподіл інвестиційних ресурсів із врахуванням як попиту на них, так і привабливості інвестиційних проектів.

Практика багатьох країн світу свідчить, що інвестиційні ресурси та активна інвестиційна політика держави забезпечує стабільний економічний розвиток. Так, дослідження "економічного чуда" країн Південно-Східної Азії свідчить, що інвестиції в основний капітал забезпечили економічне зростання в обсязі від однієї третини до половини досягнутих темпів зростання. Приблизно такий внесок зроблено за рахунок людського капіталу та ефективності розміщення інвестицій [13, с. 27].

Отже, що інвестиції в економічній системі, крім трьох основних функцій [6, с. 21] виконують ще одну важливу функцію – забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. У контексті виконання цієї функції інвестиції впливають на розвиток конкурентоспроможності національної економіки через систему показників, які мають як прямий, так і опосередкований вплив. До показників, які мають прямий вплив, відносять частку інвестицій в удосконалення виробничої структури економіки; темпи зростання інвестицій у підвищення кваліфікації кадрів; частку і темпи зростання інвестицій у новітні техніку та технології виробництва; темпи зростання інвестицій у новітні маркетингові технології; частку і темпи зростання інвестицій у розви-

ток інфраструктури; частку інвестицій у розвиток сфери послуг; темпи зростання інвестицій у розвиток окремих регіонів та територій країни; темпи зростання прямих іноземних інвестицій. До показників опосередкованого впливу інвестицій на розвиток конкурентоспроможності національної економіки відносять співвідношення інвестицій та заощаджень у країні; темпи зростання інвестицій у розвиток соціокультурного середовища країни; темпи зростання інвестицій у створення конкурентного середовища; темпи зростання інвестицій у розвиток основної системи політичної та економічної організації; темпи зростання інвестицій у подальше вдосконалення різних елементів економічної політики уряду; темпи зростання інвестицій у збереження навколишнього середовища; порівняння дохідності інвестицій з доходами від кредитних операцій [11, с. 21].

Висновки. Отже, інвестиції є однією із фундаментальних категорій в економічній системі. Вони визначають можливість розширення виробництва, оновлення виробничого капіталу, розроблення і запровадження нових технологій, підвищення конкурентоспроможності національної економіки, перспективи економічного розвитку. Міжнародний досвід інвестування підтверджує, що країни, які залучили значні обсяги інвестицій, забезпечують стабільні темпи економічного зростання, а країни, що стали на шлях ринкового реформування національних економік, швидко досягають значних темпів соціально-економічного розвитку.

Література

1. Аладьин В.В. Инвестиционная деятельность субъектов Российской Федерации / В.В. Аладьин. – М. : Изд-во "Социум", 2002. – 222 с.
2. Бажал Ю.М. Економічна теорія технологічних змін / Ю.М. Бажал. – К. : Вид-во "Заповіт", 1996. – 240 с.
3. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К. : МП "ИТЕМ" ЛТД, "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. – 448 с.
4. Бочаров В.В. Методы финансирования инвестиционной деятельности предприятий / В.В. Бочаров. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 1998. – 345 с.
5. Васильченко С.М. Теоретичні основи інвестування / С.М. Васильченко // Фінанси України. – 2001. – № 1. – С. 93-98.
6. Головка Я.Д. Вплив інвестицій на здійснення структурних зрушень в економіці України // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. зб. наук. праць МННЦ ІтІС. – Вип. 3. – К. : 2002. – С. 21-28.
7. Господарський кодекс України: Офіційний текст. – К. : Вид-во "Кондор", 2003. – 208 с.
8. Денисенко М. Можливості активізації інвестування в сучасних умовах / М. Денисенко // Економіка України. – 2002. – № 1. – С. 28-32.
9. Довбенко М. Сучасна теорія портфельних інвестицій / М. Довбенко, О. Довбенко // Економіка України. – 2005. – № 4. – С. 81-92.
10. Задорожна О.В. Ринкові засади інвестування / О.В. Задорожна // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 11-12. – С. 31-35.
11. Карпінський Р.Л. Вплив інвестицій на підвищення конкурентоспроможності економіки / Р.Л. Карпінський // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2010. – № 2. – С. 17-22.
12. Краткий словарь-справочник / под ред. Ю.М. Малыгина. – М. : Изд-во "Сельхозиздат", 1991. – 94 с.
13. Лапко О. Державна політика регулювання інновацій / О. Лапко // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2000. – Вип. 7. – С. 23-28.
14. Макконнелл К.Р. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. – Ч. 1. Макроекономіка : пер. з англ. / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – Львів : Вид-во "Просвіта", 1997. – 671 с.
15. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений : пер. с англ. / Д. Норткотт. – М. : Изд-во "Банки и биржи", 1997. – 448 с.

16. Панчишин С.М. Макроекономіка : навч. посібн. / С.М. Панчишин. – К. : Вид-во "Либідь", 2001. – 614 с.
17. Пересада А.А. Інвестиційний процес в Україні / А.А. Пересада. – К. : Вид-во "Лібра", 1998. – 392 с.
18. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47.
19. Старик Д.Э. Как рассчитать эффективность инвестиций / Д.Э. Старик. – М. : Изд-во "Сельхозиздат", 1996. – 218 с.
20. Украинская советская энциклопедия. – Т. 4. – К. : Главная редакция Украинской советской энциклопедии, 1980. – 560 с.
21. Хачатуров Т.С. Избранные труды. – В 2-х т. – Т. 1 / Т.С. Хачатуров. – М. : Изд-во "Сельхозиздат", 1996. – 526 с.
22. Хрущ Н.А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії і технології : монографія / Н.А. Хрущ. – Хмельницький : Вид-во ХНУ, 2004. – 309 с.
23. Чекмарев В.В. Инвестиционный механизм в регионе : монография / В.В. Чекмарев, Н.П. Гибало, В.А. Шершунов. – Кострома : КГУ им. Некрасова, 2000. – 102 с.
24. Щукін Б.М. Інвестиційна діяльність : метод. посібн. / Б.М. Щукін. – К. : Изд-во МА-УП, 1998. – 126 с.

Свинцов А.Н., Скирка Н.Я., Добрева Н.Ф. Инвестиции как экономическая категория: научная полемика

Подан аналіз поняття "інвестиції" в сучасному аспекті. Розглянуті основні теоретичні положення стосовно здійснення інвестицій з точки зору соціально-економічного розвитку національної економіки.

Ключевые слова: інвестиції, інвестиційні ресурси, інвестиційна діяльність.

Svincov O.M., Skirka N.Ya., Dobрева N.F. Investments as economy category: scientific polemic

Modern theories of investment are considered in the article. Attention is spared to reasons of investment influence to national economy development.

Keywords: investments, investment resources, investment activity.

УДК 336.144.32:336.722.22

Доц. І.С. Скоропад, канд. екон. наук;
магістрант І.В. Макалюк – НУ "Львівська політехніка"

**ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО
ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ**

Проаналізовано проблеми функціонування системи казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками, запропоновано шляхи вдосконалення роботи органів Державного казначейства України відповідно до умов сьогодення, досліджено умови співпраці органів Державного казначейства і фінансових органів, на основі чого запропоновано шляхи оптимізації їх роботи.

Ключові слова: місцеві бюджети, бюджети місцевого самоврядування, казначейське обслуговування місцевих бюджетів, доходи і видатки місцевих бюджетів, розпорядники та отримувачі коштів місцевих бюджетів, кошториси розпорядників бюджетних коштів, бюджет розвитку, Державне казначейство України (ДКУ), Єдиний казначейський рахунок, загальний фонд місцевого бюджету, спеціальний фонд місцевого бюджету.

Постановка проблеми. В умовах структурних змін, які відбуваються в економіці України, одним із пріоритетних постає питання раціонального функціонування такої системи виконання місцевих бюджетів, яка забезпечила б обґрунтоване та доцільне використання фінансових ресурсів країни. З